

TARBIYASI SUSTLASHGAN BOLALAR PSIXOLOGIYASI

Mengturdiyeva Sevinch

DTPI Pedagogika fakulteti. 1-bosqich talabasi

Eshboyeva Ezoza

DTPI Pedagogika fakulteti. 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Hozirgi kunda dolzarb muommolardan biri bo'lgan, jarbiya jarayonida nuqsoni bor yoki deviant xulqli bolalar haqida aytib o'tiladi.

Abstract: This article discusses one of the current issues, namely children with developmental disabilities or deviant behavior.

Аннотация: В данной статье рассматривается одна из существующих проблем, а именно дети с отклонениями в развитии или девиантным поведением.

Kalit so'z: Tarbiya, deviant, tarbiyalanuvchi, tarbiyachi, ota-ona, muhit, o'smirlik, o'spirinlik.

Key words: Upbringing, deviant, foster child, educator, parent, environment, adolescence, adolescence.

Ключевые слова: Образование, девиант, ученик, педагог, родители, окружающая среда, подростковый возраст, подростковый возраст.

Kirish: Bu davr asosan bolalarda o'tish davrida ya'ni o'spirinlik va o'smirlik davrlarida yuzaga keladigan holat hisoblanadi. O'smirlik yillari –ota-onalar uchun ham, bolalar uchun ham murakkab davr. Bu yoshda farzandlar o'z fikrini eng to'g'ri deb hisoblashadi. Ota-onalar ham kichkintoy deb hisoblab yurgan bolasining endi o'z fikrini, o'z qarashlarini ayon qilishlarini qabul qilishlari qiyin bo'ladi. Ayniqsa, faqat bolasining g'amida yashaydigan onalarda bu jarayon qiyin kechadi. Bunda ular o'zlarini xuddi endi bolasiga keraksiz bo'lib qolganday his qilishlari mumkin.

Har bir ota-ona farzandini turli muammolardan himoya qilishni istaydi. Ammo o'smir yoshda bola o'qishi, maktabi, baholari bilan bog'liq qarorlar qilishi va shu qarorlarining natijasiga javob berishni o'rganadi. Shu joyda ularga erkinlik berilmasa, katta hayotda ham doimo ularni kimdir boshqarishi kerak bo'ladi. O'smir bolalar uchun o'zidan boshqa hamma nohaq. Agar ota-onasi tomonidan uning fikri rad etilsa, bola bu fikrda yanayam qat'iylashadi.

Asosiy qism. Bunday vaziyatda ota-onalar uning fikrini hurmat qilishlarini sezdirishlari va shuning barobarida o'ylagan qarorlarining natijasi haqida

maslahatlashishlari kerak bo'ladi. Bunda bolaga savollar berish orqali uni o'ylashga undab, to'g'ri qaror chiqarish imkoniyatini berish lozim. Har bir ota-ona farzandini turli muammolardan himoya qilishni istaydi. Ammo o'smir yoshdabola o'qishi, maktabi, baholari bilan bog'liq qarorlar qilishi va shu qarorlarining natijasiga javob berishni o'rganadi. Shu joyda ularga erkinlik berilmasa, katta hayotda ham doimo ularni kimdir boshqarishi kerak bo'ladi. Ayniqsa, uzluksiz ta'lim tizimi jarayonida ta'lim sub'ektlarining psixologik xususiyatlarini, o'zaro munosabatlarining psixologik asosini tadqiq etish muhim masaladir. O'zbekiston Respublikasida yoshlarning bilim olishlari va dunyoqarashlarini qat'iy maqsadli, izchil, tizimli, uzviy tashkil etish, ularni jamiyatning faol a'zosi sifatida faoliyat ko'rsatishlariga erishish, eng avvalo, mazkur masalaning dolzarb pedagogik-psixologik muammo sifatida keng ko'lamli va chuqur tadqiq etilishini taqozo etadi. Yoshlarning ijtimoiy voqelikhodisalariga to'g'ri baho bera olishlari, ijtimoiy o'zgarishlar xususida shaxsiy fikrga ega bo'lishlari ma'lum darajada ularning bilim, ko'nikma va malakalarni egallashlarini talab etadi. O'quvchilar taffakuri va intellekti darajasini diagnostika qilish yoshlarda keng dunyoqarashni shakllantirishning shart-sharoitlari, omillarini aniqlashga imkon beradi. Tadqiqot konsepsiyasiga muvofiq o'quvchining kasbiy shakllanishida taffakur va umumiy intellekt dinamikasini tadqiq etish psixologik va ijtimoiy qonuniyatlar integratsiyasiga asoslanishini ko'rsatdi. Shu bilan birgalikda kasbiy shakllanishning ijtimoiy-psixologik omillari o'z yechimini topdi.

Oilada uzluksiz ma'naviy tarbiya xususiyatlarining oila psixologiyasiga ta'siri yuqori ko'rinadigan jihatlari. Moloqot, o'yin turlari jarayonida predmetlar, namunaviy xulq, xatti-harakat qoidalari bilan tanishish, taqlid orqali kattalarning ma'naviy-axloqiy tajribasiga e'tibor qaratish. O'zining va boshqalarning xatti-harakatlarini kuzatish baho berishga o'rgatish, ilk ma'naviy – tarbiyaiy motivlarni shakllantirish, o'z-o'ziga xizmat qilish, kundalik turmushda xavfsizlik ko'maklarini o'rnatish.

Tarbiyasi qiyin bolalar!? Hammaga ma'lum bo'lgan va afsuski, allaqachon ko'nikib ketilgan bu atama ortida nimalar turadi? O'qituvchi uchun, sinfdoshlariga yomon ta'sir ko'rsatuvchi norasmiy, bolalar bog'chasitarbiyachisi uchun esa xarxashali, injiq, tinib-tinchimas bola. Ota-onalaruchunchi? Har qaysi uchun u o'zgacha ma'no kasb etadi. Ota-onalartushunchasidagi qiyin bolaning mumkin bo'lgan barcha variantlarini aytibotish foydasiz, chunki har qanday bola ham tabiatan qiyin bo'lishim mumkin. Odatda hamma bolalar ham tug'ilgan vaqtlaridayoq ota-onalarigama'lum bir qiyinchiliklarni keltiradilar. Ammo ba'zilar uchun muammobo'lgan narsa boshqalarga hech qanday qiyinchilik keltirmaydi va u ko'pginasabablarga bog'liq. Bolaga nisbatan ota-onalarning tutgan yo'li, oiladagiqadriyatlar tizimi, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro

munosabatlarning boryoki yo'qligi, shuningdek, boshqa ko'pgina narsalar bolani tarbiyalashjarayonida muqarrar ravishda paydo bo'ladigan qiyinchiliklarni bartarafetish malakasini belgilab beradi.

1- Modda.

Oila to'g'risidagi qonunchilikning vazifalari oilani mustahkamlashdan, oilaviy munosabatlarni o'zaro muhabbat, ishonch va hurmat, hamjihatlik, bir-biriga yordam berish hamda oila oldida uning barcha a'zolarining mas'ulligi hissi asosida qurishdan, biron-bir shaxsning oila masalalariga o'zboshimchalik bilan aralashishiga yo'l qo'ymaslikdan, oila a'zolari o'z huquqlarini to'sqinliksiz amalga oshirishini hamda bu huquqlarning himoya qilinishini ta'minlashdan iboratdir.

Xulosa: Tarbiya uchun muhim jihat bu oiladir. Hamma bosqich oiladan boshlanadi va oilada o'sib rivojlanadi. Xohlang ijobiy bo'lsin, Xohlang salbiy hislat bolsin.

Tarbiyasi qiyin bolalar!? Hammaga ma'lum bo'lgan va afsuski, allaqachon ko'nikib ketilgan bu atama ortida nimalar turadi? O'qituvchi uchun, sinfdoshlariga yomon ta'sir ko'rsatuvchi norasmiy, bolalar bog'chasitarbiyachisi uchun esa xarxashali, injiq, tinib-tinchimas bola. Ota-onalaruchunchi? Har qaysi uchun u o'zgacha ma'no kasb etadi. Ota-onalartushunchasidagi qiyin bolaning mumkin bo'lgan barcha variantlarini aytibot'tish foydasiz, chunki har qanday bola ham tabiatan qiyin bo'lishim mumkin. Odatda hamma bolalar ham tug'ilgan vaqtlaridayoq ota-onalarigama'lum bir qiyinchiliklarni keltiradilar. Ammo ba'zilar uchun muammobo'lgan narsa boshqalarga hech qanday qiyinchilik keltirmaydi va u ko'pginasabablarga bog'liq. Bolaga nisbatan ota-onalarning tutgan yo'li, oiladagiqadriyatlar tizimi, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning boryoki yo'qligi, shuningdek, boshqa ko'pgina narsalar bolani tarbiyalashjarayonida muqarrar ravishda paydo bo'ladigan qiyinchiliklarni bartarafetish malakasini belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.G. Davletshin Yosh va pedagogik psixologiya. Toshkent. O'qituvchi nashriyoti. 1974 y.
2. Gonobolin F.N. 'Psixologiya' Toshkent. 1976 y.
3. Qodirov B.R, Qodirov K.B 'Kasbiy tashhis metodikalari to'plami' Toshkent2003 yil.
4. Xaydarov F.I, Xalilova N.I 'Psixologiya fanlarini o'qitish metodikasi' Toshkent2006 yil.
5. Davletshin M.G va boshqalar, Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. T-2004 yil